

Anotace rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva

Rozsudek ze dne 30. ledna 2020 ve věci č. 28926/10 – *Vinks a Ribicka proti Lotyšsku*

Senát páté sekce Soudu dospěl jednomyslně k závěru, že přezkum rozhodnutí, kterým byla nařízena domovní prohlídka v obydlí stěžovatelů za účasti protiteroristické jednotky, jakož i souvisejících stížností na její průběh a následky neskýtal účinnou ochranu před svévolí či zneužitím pravomoci ze strany policejních orgánů, čímž došlo k porušení práva stěžovatelů na respektování jejich soukromého života dle článku 8 Úmluvy.

I. Skutkové okolnosti

První stěžovatel se v roce 2008 zúčastnil utajované operace směřující k usvědčení dvou příslušníků policejního útvaru pro odhalování korupce a finanční kriminality („Finanční policie“) z korupčního jednání. V rámci operace poskytl též svědectví proti dotčeným policistům. V červnu 2009 zahájila Finanční policie vyšetřování rozsáhlých daňových úniků a legalizace výnosů z trestné činnosti, kterého se měla dopustit skupina asi 25 osob, včetně, údajně, prvního ze stěžovatelů, a to prostřednictvím několika stovek obchodních společností. Na základě tohoto podezření vydal soud příkaz k prohlídce obydlí prvního stěžovatele. Domovní prohlídka byla provedena okolo 7. hodiny ranní za účasti čtyř ozbrojených členů speciální protiteroristické jednotky, kteří do obydlí vstoupili okny. O konání domovní prohlídky nebyl první stěžovatel předem vyrozuměn, protože se v obydlí nacházel nejen on, ale i druhá stěžovatelka a její nezletilá dcera. Strany se rozcházeły ve vylíčení průběhu operace. Stěžovatelé tvrdili, že byli přinuceni ležet s hlavami u země. První stěžovatel měl svázané ruce za zády. Hlavu mu údajně někdo přitlačil k podlaze botou a přiložil mu k ní střelnou zbraň. Později ho vzal jeden z policistů stranou, kde mu sdělil, že jde o pomstu za jeho výpověď v rámci trestního řízení proti příslušníkům Finanční policie. Vláda tuto verzi událostí odmítla. Při prohlídce byla zabavena celá řada předmětů a dokumentů. O průběhu domovní prohlídky byl sepsán protokol, který oba stěžovatelé podepsali, přičemž proti jeho znění nevznikli žádné námitky. Po skončení prohlídky byl první stěžovatel vzat do vazby a následně vzal zpět své svědectví, které poskytl dříve v řízení proti příslušníkům Finanční policie.

Oba stěžovatelé podali řadu stížností, které projednal jak ředitel Finanční policie, tak několik státních zástupců a soud. Stěžovatelé zejména namítali, že nařízení domovní prohlídky, jakož i postup orgánů při prohlídce samotné byly nezákonné a účast speciální protiteroristické jednotky nebyla nezbytná. Druhá stěžovatelka se rovněž domáhala, aby jí byly vydány zabavené předměty. Žádná z námitek nebyla shledána důvodnou, neboť ředitel Finanční policie, žádný ze státních zástupců ani dozorující soudce porušení ze strany státních orgánů neshledali.

II. Odůvodnění rozhodnutí Soudu

K TVRZENÉMU PORUŠENÍ ČLÁNKU 8 ÚMLUVY

Stěžovatelé s odvoláním na článek 8 Úmluvy namítali, že domovní prohlídka byla nezákonná a byla provedena nepřiměřeným způsobem, přičemž neměli k dispozici dostatečné procesní záruky, které by je chránily před svévolí zasahujících orgánů. Nadto stěžovatelé uvedli, že pravým důvodem konání domovní prohlídky byla snaha donutit prvního stěžovatele, aby vzal zpět své svědectví proti příslušníkům Finanční policie.

Strany byly zajedno v tom, že domovní prohlídkou u stěžovatelů došlo k zásahu do jejich soukromého života, což zakládá použitelnost článku 8 Úmluvy. Soud souhlasil a nepovažoval dále za potřebné zkoumat, zda bylo současně zasaženo i jejich právo na respektování rodinného života či obydlí.

a) *K zákonnosti*

Soud poznamenal, že provedení domovní prohlídky mělo zákonný základ v příslušném ustanovení trestního řádu. K námitce stěžovatelů dále uvedl, že zákon v rozhodné době nevyžadoval, aby byla kopie příkazu k domovní prohlídce předána dotčeným osobám, takže postačovalo, aby byly s jeho obsahem obeznámeny. Vláda doložila, že příkaz k domovní prohlídce byl podepsán oběma stěžovateli. Dle Soudu tak nic nenaznačuje tomu, že by jej nečetli. Vnitrostátní úprava také vyžadovala, aby byla dotčeným osobám předána kopie protokolu o domovní prohlídce. I v tomto ohledu vláda předložila soudu příslušný dokument, který byl stěžovateli podepsán. Soud tak námitky stěžovatelů odmítl a shledal, že zásah byl v souladu se zákonem.

b) *K legitimnímu cíli*

Jelikož byla domovní prohlídka nařízena v souvislosti s probíhajícím policejním vyšetřováním, Soud potvrdil, že omezení práv stěžovatelů sledovalo legitimní cíl v podobě předcházení zločinnosti a ochrany práv a svobod jiných.

c) *K nezbytnosti zásahu v demokratické společnosti*

Soud nejprve shrnul obecné zásady vyplývající z jeho ustálené judikatury. Připomněl, že pojem „nezbytnosti“ vyžaduje, aby zásah odpovídal naléhavé společenské potřebě a byl přiměřený sledovanému legitimnímu cíli. Ačkoli státy v tomto ohledu disponují určitým prostorem pro uvážení, výjimky stanovené v čl. 8 odst. 2 Úmluvy je třeba vykládat restriktivně (*Smirnov proti Rusku*, č. 71362/01, rozsudek ze dne 7. června 2007, § 43). Soud uznal, že k obstarání věcných důkazů může být při vyšetřování trestné činnosti nezbytné nařídit domovní prohlídky. Relevantní právní úprava a praxe však musejí skýtat dostatečné záruky proti svévoli (*Funke proti Francii*, č. 10828/84, rozsudek ze dne 25. února 1993, § 56; a *Société Colas Est a ostatní proti Francii*, č. 37971/97, rozsudek ze dne 16. dubna 2002, § 48). Při přezkumu přiměřenosti zásahu se Soud zabývá: a) závažností trestného činu, pro který byla domovní prohlídka nařízena, b) způsobem a okolnostmi, za nichž byl příkaz k prohlídce vydán, zejména zda byly v době jeho vydání k dispozici další důkazy, c) obsahem a rozsahem příkazu k prohlídce a zvláště charakterem šetřených prostor a existencí záruk, aby byly dopady prohlídky drženy v přiměřených mezích, jakož i d) možnými dopady prohlídky na pověst stěžovatele (*Buck proti Německu*, č. 41604/98, rozsudek ze dne 28. dubna 2005, § 45; *Smirnov*, cit. výše, § 44; *K. S. a M. S. proti Německu*, č. 33696/11, rozsudek ze dne 6. října 2016, § 44). Samotná skutečnost, že prohlídka byla uskutečněna na základě soudního příkazu, dle názoru Soudu sama o sobě není dostatečnou zárukou. Podstatné je, zda byl soudní dohled proveden řádně, tj. aby soudce náležitě zkoumal existenci důvodného podezření, která by mohla odůvodnit nařízení prohlídky, zda vyhotovil příkaz ve znění, které by omezovalo zasahování do práv dotčených osob na nezbytné minimum, a ubezpečil se, že si lze od prohlídky skutečně slibovat obstarání relevantních důkazů (*Posevini proti Bulharsku*, č. 63638/14, rozsudek ze dne 19. ledna 2017, § 70).

Soud ve světle těchto zásad posuzoval, zda vnitrostátní právo poskytovalo dostatečné záruky proti svévolnému nařízení domovní prohlídky a nasazení speciální protiteroristické jednotky. Stran příkazu k domovní prohlídce Soud předně vyzdvihl, že byl vydán soudem (srov. *Taraneks proti Lotyšsku*, č. 3082/06, rozsudek ze dne 2. prosince 2014, § 104) na základě důvodného podezření ze zapojení prvního stěžovatele do rozsáhlého daňového úniku a praní špinavých peněz s využitím více než 60 obchodních společností. Příslušný soudce byl přitom obeznámen s obsahem vyšetřovacího spisu. Zákonnost příkazu byla posléze přezkoumána předsedou soudu, který jej rovněž považoval za odůvodněný. Příkaz byl formulován poměrně široce, jelikož umožňoval zabavení velkého počtu dokumentů a předmětů, které v něm nebyly výslovně uvedeny. Míra přesnosti určení předmětů, které mají být při prohlídce zabaveny, se může lišit v závislosti na povaze vyšetřované trestné činnosti (*Sher a ostatní proti Spojenému království*, č. 5201/11, rozsudek ze dne 20. října 2015, § 174). V dané věci šlo přitom o daňové úniky v částce 7 mil. eur a legalizaci výnosů pocházejících z této trestné činnosti. Vzhledem k rozsahu a závažnosti vyšetřované trestné činnosti byl proto rozsah příkazu důvodný a nezbytný.

Co se týče nasazení speciální protiteroristické jednotky, Soud poznamenal, že z množství domovních prohlídek, které byly v souvislosti s předmětným vyšetřováním nařízeny, byla pomoc této jednotky vyžádána pouze ve dvou případech, přičemž jeden z nich byl právě případ stěžovatelů. Aniž by Soud posoudil přiměřenost nasazení této jednotky, konstatoval, že pouze vážné důvody mohou ospravedlnit tak závažný zásah do soukromého prostoru stěžovatelů, jako je vstup rozbitím oken a použití omezovacích prostředků vůči nim. V situacích, jako je tato, je naprosto nezbytné, aby stěžovatelé měli k dispozici dostatečné záruky proti zneužití pravomoci a porušování lidské důstojnosti. Ty mohou spočívat v přijetí právního rámce, který omezuje použití speciálních jednotek na situace, kdy běžný policejní zásah nepostačuje, protože jej nelze provést bezpečně, za současného stanovení dalších záruk (srov. *Kučera proti Slovensku*, č. 48666/99, rozsudek ze dne 17. července 2007, § 122). Lotyšská právní úprava určité záruky obsahovala, když vyžadovala, aby byl příkaz vydán dozorujícím soudcem. Jeho zákonnost může být navíc dodatečně přezkoumána předsedou téhož soudu. Přesto však Soud neshledal, že by schválení domovní prohlídky soudem a její následný přezkum poskytl stěžovatelům účinnou ochranu. Vyšetřující soudce totiž neuvedl skutečnosti, které by poukazovaly na spojení mezi prvním stěžovatelem a vyšetřovanými společnostmi, zatímco předseda soudu ani dozorující státní zástupci se ve svých rozhodnutích dostatečně nevypořádaly s námitkami stěžovatelů. Celkově tak nelze tvrdit, že by s ohledem na závažnost zásahu do svých práv měli stěžovatelé k dispozici odpovídající a účinné záruky, které by zajistily, že použití protiteroristické jednotky bude omezeno na případy, kdy je to skutečně nezbytné. K porušení jejich práva na respektování soukromého života dle článku 8 Úmluvy tedy došlo.